

Nr 318

Av herr **Holmberg m. fl.**, om vissa åtgärder mot ökad brottslighet.

(Lika lydande med motion nr 384 i Andra kammaren)

Brottsutvecklingen i Sverige visar oroande tendenser. Antalet brottsbalksbrott under 1965 beräknades enligt statistiska centralbyråns statistik om brott som har kommit till polisens kännedom preliminärt till 372 858, vilket innebär en ökning i förhållande till 1964 med inte mindre än cirka 37 000. Statistiken för Stockholm visar särskilt oroande siffror. I synnerhet vissa typer av grova brott som våldsbrotten, checkbedrägerierna och narkotikabrotten har ökat kraftigt. Brotten har blivit grövre och brottsutredningarna samtidigt mer komplicerade. Uppklaringsprocenten är oroväckande låg — för Stockholms vidkommande i genomsnitt 25 %. Markanta inslag i brottsbilden är våldsbrotten mot åldringar och brottslighet med narkotikamissbruk i bakgrunden. Ett oroande tecken, som framför allt är ett storstadsproblem, är den snabbt ökande ungdomskriminaliteten.

Orsakerna till den ökande brottsligheten synes svåra att klarlägga. Den grundläggande forskningen härvidlag är försummad i Sverige varför krafttag snarast måste vidtagas på detta område. Sverige ligger här långt efter de flesta länder i västvärlden. Tyvärr kan vi för närvarande endast konstatera, att vi vet mycket litet om vad olika slag av brottsligt beteende kan ha för orsaker samt om de straffrättsliga påföljdernas inverkan på människornas handlingsvanor.

Vi lever i ett rättssamhälle där vissa grundläggande värderingar som personlig integritet, äganderätt m. m. måste utgöra grundvalarna och representera värden som är omistliga. Om människor inte går säkra till liv och lem och samhället ej har förmåga till insatser för att medborgarna skall kunna känna sig trygga är detta allvarligt.

Tilltron till och respekten för rättssamhället är avhängig av dess möjligheter att fullgöra den brottsförebyggande, brottsuppspårande och brottsbeivrande verksamheten. Polisens möjligheter att fullgöra ett effektivt spanings- och utredningsarbete är i detta hänseende avgörande. Polisens svårigheter att bemästra den tilltagande brottsligheten utgör en stor fara. Det är oförsvarligt att centrala delar av våra storstäder är farliga att vistas i efter mörkrets inbrott, emedan polisen inte har resurser att skydda medborgaren till liv och lem. Polisens personella resurser måste förstärkas. Den förslitning, som poliskåren är utsatt för genom det orimligt stora övertidsuttaget, får inte accepteras. En

tilltagande aggressivitet gentemot ordningsmakten kan förmärkas, varigenom polisen får allt svårare att hävda sig.

En angelägen fråga med tanke inte minst på de många våldsbrotten är hur den enskilde medborgaren skall kunna få ut någon form av ersättning för skada tillfogad genom brottslig gärning. Det förefaller naturligt att den som t. ex. utsatts för misshandel inte skall komma i ett sämre läge än staten i dess anspråk på böter.

I enlighet med den moderna lagstiftningens intentioner bör kriminalvården i frihet förstärkas. Det finns därför anledning att förbättra rekryteringsmöjligheterna för den personal som svarar för denna sektor. Med tanke på den alltmera ökande narkotikabrottsligheten bör en skärpning i lagstiftningen ske för illegal narkotikaförsäljning.

Kriminologisk forskning m. m.

Genom beslut av 1964 års riksdag inrättades fr. o. m. budgetåret 1964/65 en professur i kriminologi vid Stockholms universitet, vilken professur skulle vara gemensam för de juridiska och humanistiska fakulteterna. Därjämte anslogs medel för 500 assistenttimmar för forskning och undervisning. Någon utbyggnad har därefter inte skett trots förslag härom från bl. a. vårt håll.

Det torde stå klart för alla att den kriminologiska forskningen är eftersatt i Sverige. Ämnet uppmärksammas dock mer och mer ute i världen, och det borde vara en fråga av hög angelägenhetsgrad att vidtaga åtgärder för att stärka ämnets ställning och därmed underlätta forskarrekruteringen.

Det bör erinras om att kriminologin endast är en del av ett ämne med ett långt vidare forskningsområde, nämligen rättssociologin. Liksom kriminologin anknyter till straffrätten anknyter övriga rättssociologiska deldiscipliner till andra delar av den gällande rätten: civilrätt, processrätt, förvaltningsrätt etc. Kriminologin studerar de straffrättsliga påföljdernas inverkan på människans handlingsvanor samt vad olika slag av brottsligt beteende kan ha för orsaker. De civilrättsliga påföljderna — ordinärt betalningstvång, skadestånd, vites- tvång osv. — förtjänar i lika hög grad att underkastas studier av motsvarande slag.

Vid universitetet i Oslo finns en professur i rättssociologi inrättad och i USA har ämnet sedan flera decennier tilldragit sig stort intresse. Skall vi även i vårt land kunna följa med utvecklingen är det nödvändigt att bygga ut resp. bygga upp ämnena kriminologi och rättssociologi. Hur utbyggnaden skall ske och hur forskarrekruteringen skall äga rum måste snarast bli föremål för utredning.

Polisväsendet

Som ovan anförts visar brottsligheten en oroande tendens att stiga. Uppklaringsprocenten beträffande vissa typer av grova brott ligger oroväckande lågt,

särskilt i storstäderna. Den ökande trafiken ställer större krav på polisen. Rikspolisstyrelsen har i sina anslagsäskanden sett ytterst allvarligt på situationen och lämnat en enligt vår mening mycket välmotiverad bakgrund till yrkandena om personalförstärkningar. Även om den nya polisorganisationen varit i verksamhet endast relativt kort tid, står det redan nu klart att personaluppsättningen på många håll inte svarar mot arbetsuppgifternas omfattning och karaktär. Det är även vår bestämda uppfattning att kraftfulla förebyggande polisiära åtgärder är nödvändiga i syfte att hejda brottsutvecklingen samt minska antalet trafikolyckor. Inte minst ur rättssäkerhetssynpunkt torde det vara motiverat att i större utsträckning än departementschefen gjort bifalla rikspolisstyrelsens yrkanden.

Den förstärkning av polisorganisationen, som chefen för justitiedepartementet föreslagit, nämligen 300 polismanstjänster och 90 tjänster i kontorskarriären anser vi inte vara tillräcklig med hänsyn till vad vi tidigare anført. Vi vill därför föreslå att ytterligare 150 polismanstjänster och 50 tjänster i kontorskarriären inrättas. Hur dessa tjänster skall fördelas på olika polisdistrikt bör ankomma på Kungl. Maj:t att bestämma.

Personalbristen inom polisorganisationen har såsom tidigare påpekats medfört ett onormalt övertidsuttag.

En utökning av polisantalet torde få till följd att anspråken på den ofta mycket krävande övertidstjänsten kan nedbringas. Den av oss förordade utökningen av polisorganisationen kan beräknas kosta sammanlagt 4,3 milj. kr., varav 300 000 kr. avser omkostnader.

Målsägandes rätt att utfå skadestånd

Genom den tilltagande brottsligheten tillfogas årligen stora skador på person och egendom. För den enskilde medborgaren är det en högst väsentlig fråga hur han skall kunna få sådan skada ersatt. Det naturliga är att den som genom brott vållat skadan också själv ersätter den.

Vid remissen till lagrådet av förslaget till brottsbalk såvitt avsåg påföljdsystemet framhöll departementschefen att det såväl av hänsyn till målsäganden som av kriminalpolitiska skäl var angeläget att skadeståndsbetalningen i möjligaste mån främjades. Föreskrifter rörande tid och sätt för fullgörande av skadeståndsskyldighet har meddelats vid villkorlig frigivning (26 kap. 15 § brottsbalken), vid villkorlig dom (27 kap. 5 §), vid skyddstillsyn (28 kap. 6 §) samt vid vård utom anstalt efter dom å ungdomsfängelse (29 kap. 7 §) eller internering (30 kap. 10 §). Departementschefen förordade i detta sammanhang att skadeståndsföreskrifter meddelades i större utsträckning än dittills skett, men han underströk samtidigt angelägenheten av att den dömde inte ålades så stora avbetalningar på skadeståndet att hans vilja och förmåga till återanpassning försvagades. Det borde i första hand ankomma på målsäganden själv att bevaka att betalning skedde.

Det kan ifrågasättas om icke de ovan angivna möjligheterna till föreskrifter om skadeståndsbetalning är otillräckliga och bör kompletteras. Del av arbetspremie som utgår till intagna i anstalt bör kunna tas i anspråk utan den intagnes samtycke. En ändring i denna riktning av 8 kap. lagen om behandling i fångvårdsanstalt blir desto mer motiverad när — vilket i och för sig är rimligt och önskvärt — arbetspremierna höjs väsentligt.

Vidare är det mycket som talar för att skadestånd, åtminstone i åtskilliga fall, skall kunna uttagas genom införsel. Lagberedningen anförde i sitt betänkande Utsökningsrätt III angående exekution i lön, beneficium m. m. att det knappast kunde komma i fråga att generellt medgiva införsel för alla slags skadestånd, men att det möjligen kunde övervägas att låta domstol för vissa kategorier av skadeståndsanspråk bestämma om och i vad mån de må indrivivas genom införsel. Ur rent kriminalpolitiska synpunkter fann lagberedningen vidare värdet av att införa möjlighet till införsel för skadestånd vara mycket begränsat.

Mot detta resonemang torde kunna anföras att det för den skadelidande kan te sig stötande att kronans rätt till böter går före hans rätt till skadestånd. Det torde heller inte kunna bestridas att en viss preventiv effekt kan uppnås genom en utvidgning av införselinstitutet.

Även väsentligt förbättrade möjligheter till att utfå skadestånd av den dömda förslår dock icke. Skadestånden kan vara så stora att de icke inom rimlig tid kan gäldas av den skyldige. Vid många brott blir den brottslige icke upptäckt och lagförd. Det är därför anledning att överväga även andra vägar, försäkringssystem eller ersättning i någon form från det allmänna. En brottsförsäkring kan leda till ett alltför vidlyftigt och invecklat system och dessutom inbjuda till omfattande försäkringsbedrägerier. En bättre lösning synes vara att för särskilt angivna former av brott — då främst personskador — medgiva ersättning av det allmänna efter prövning i varje särskilt fall.

En allsidig utredning avseende åtgärder att förbättra målsägandens möjlighet att utfå skadestånd är i hög grad påkallad. En sådan utredning måste självfallet även utveckla lagberedningens synpunkter på frågan att med införsel säkerställa målsägandens skadeståndskrav.

Arvode till övervakare

Sedan 1961 utgår arvodet till övervakare med 25 kr. per månad och fall. I olika sammanhang har i riksdagen förslag framförts om höjning av dessa arvoden utan att det dock lett till något resultat. I årets statsverksproposition anför departementschefen att frågan om arvoden till övervakare är föremål för översyn inom justitiedepartementet, varför han nu inte är beredd att framlägga något förslag om ändrad arvodessättning.

Av en inom justitiedepartementet nyligen framlagd promemoria framgår att en arvodeshöjning, som kunde antagas påtagligt stimulera rekryteringen av

personer med fallenhet och intresse för övervakningsuppdrag, skulle innebära en avsevärd anslagshöjning. Detta torde vara riktigt. Med tanke på behovet av kompetenta övervakare torde det dock vara påkallat att på något sätt försöka stimulera rekryteringen. En mindre höjning av arvoden bör därför redan nu ske och vi föreslår att de höjs med 15 kr. till 40 kr. per månad och fall.

En övervakare belastas regelmässigt av utgifter i samband med övervakningsuppdraget. För dessa måste han kompensera sig genom arvodet, som dock i regel betalas ut först sedan uppdraget slutförts. Övervakarens möjlighet att göra avdrag för dessa utgifter vid deklarationen varierar. Bevillningsutskottet har uttalat att "taxeringsmyndigheterna vid beskattning av övervakararvoden skulle tillämpa en generös bedömning". Då det torde vara både mera praktiskt och rättvist att övervakarna får göra ett generellt avdrag för utgifter i samband med övervakningsuppdraget, vill vi föreslå att av ersättning om 40 kr. per månad 15 kronor skall utgöra kostnadsersättning.

Den av oss förordade höjningen av ersättningsbeloppet bör tillämpas på ersättningen som utgår efter den 1 januari 1967. Då såsom tidigare påpekats arvoden betalas ut först efter uppdragets fullgörande torde någon nämnvärd belastning av anslaget ej uppkomma under nästkommande budgetår.

Ungdomsarrest

I motioner från vårt håll ävensom vid remissbehandlingen av strafflagberedningens slutbetänkande har framförts förslag om att i vårt påföljdssystem införa någon form av arreststraff för ungdom. Det har därvid framhållits, att det i vårt reaktionssystem borde finnas tillgång till en form för tillfälligt frihetsberövande, som kan användas när behov föreligger att taga hand om en lagöverträdare för att avbryta hans brottsliga aktivitet och samtidigt bestämt klargöra för honom, att samhället reagerar med allvar mot brott. En sådan behandlingsform kan vara lämplig, speciellt när det gäller mindre djupt fixerad kriminalitet hos unga människor.

Den avvisande hållningen till denna reaktionsform motiveras numera med att vårt påföljdssystem redan innehåller och genom brottsbalken tillförts påföljder som fyller nästan samma funktion som ungdomsarrest. Särskilt hänvisas till möjligheten enligt barnavårdslagens 30 § att omhänderta unga lagöverträdare för utredning under högst fyra veckor samt möjligheten enligt 28 kap. 3 brottsbalken att jämte dom å skyddstillsyn förordna om anstaltsbehandling. Intet av dessa institut täcker emellertid vad som avses med ungdomsarrest. I omhändertagande för utredning finns inte och bör inte finnas något element av repression.

Vad beträffar skyddstillsyn, skall denna påföljd i regel ej användas för ungdomar under aderton år, och möjligheten att förordna om anstaltsbehandling föreligger över huvud taget icke då lagöverträdaren ej fyllt aderton år. Den ständigt ökande ungdomsbrottsligheten, som även innebär ökning av de grövre

brotten, kräver att snabba åtgärder vidtages. Behovet av en rekreationsform innebärande ett kortvarigt frihetsberövande kan inte anses fyllt inom ramen för nu gällande lagstiftning. En utredning, syftande till komplettering av vårt reaktionssystem med en påföljd av typen kortvarigt frihetsberövande, bör snarast verkställas.

Narkotikabrottsligheten

Illegal försäljning av narkotika liksom olaga innehav m. m. kan för närvarande bestraffas med högst fängelse ett år jämlikt 13 § narkotikaförordningen jämförd med 4 § brottsbalkens promulgationslag. Smuggling av narkotika kan däremot medföra fängelse i två år jämlikt varusmuggningslagen.

Med hänsyn till den omfattning och karaktär den illegala handeln med narkotika fått i Sverige och med tanke på den utveckling som kan befaras är det klart otillfredsställande att straffmaximum ligger så lågt. Det skulle möjligen kunna invändas att vid försäljning av narkotika den tilltalade ofta även dömes för ocker med straffmaximum för normalfallen vid två år och vid grovt ocker fyra år. Emellertid är det långt ifrån alltid som förutsättningar för bifall till ockeråtal föreligger. Vidare bör beaktas fall när vederbörande väl kan övertygas av olaga innehav av betydande mängder narkotika, men där försäljning eller saluhållande icke kan styrkas.

Som ett led i bekämpningen av den illegala handeln bör vid grova brott en särskild straffskala införas. Hur högt maximistraffet bör sättas, kan självfallet diskuteras. Med hänsyn till att Sverige tydligen alltmera blivit en marknad för den internationella narkotikahandeln torde det vara skäl att inte bestämma maximum till lägre än fyra år.

Narkotikaförordningen har utfärdats av Kungl. Maj:t efter riksdagens hörande. Införande av den här förordade högre straffskalan torde böra ske genom en särskild lag om straff i vissa fall för olaga handel med narkotika m. m.

Åberopande vad ovan anförts hemställas,

1. att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning angående

a) utbyggnaden på längre sikt av den kriminologiska och rättssociologiska forskningen och undervisningen jämte därmed sammanhängande problem rörande forskarrekyteringen;

b) åtgärder för att förbättra målsägandes möjligheter att utfå skadestånd enligt i motionen förordade riktlinjer;

c) införande i vårt reaktionssystem av en påföljd av typen kortvarigt frihetsberövande;

2. att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa att Kungl. Maj:t framlägger förslag till lag om straff i vissa

fall för olaga handel med narkotika m. m., innebärande höjning av straffmaximum för illegal försäljning av narkotika och olaga innehav av narkotika.

Stockholm den 26 januari 1966

Yngve Holmberg

Ebon Andersson

Carl Eskilsson

Allan Hernelius

Rolf Kaijser

N. Yngve Nilsson

Ragnar Sveningsson

G. Ivar Virgin

Nr 319

Av herrar **Adolfsson** och **Werner**, angående bestämmelserna om förtida uttag av ålderspension.

(Lika lydande med motion nr 385 i Andra kammaren)

Stockholm i januari 1966

Gunnar Adolfsson

Lars Werner

Nr 320

Av herr **Dahlén m. fl.**, om allmän egenpension.

(Lika lydande med motion nr 392 i Andra kammaren)

Stockholm den 25 januari 1966

Olle Dahlén

Ruth Hamrin-Thorell

Gudmund Ernulf

Per Hilding

Karl-Erik Eriksson

Rolf Wirtén
